

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Владимир Златарски,
Институт за исторически изследвания при БАН,
на дисертационния труд на
Мария Сашкова Вълкова
на тема „Андрей Тошев – държавник, дипломат, политик“
представен за придобиване на образователната и научна
степен „доктор“ по област на висше образование 2.
Хуманитарни науки,
професионално направление 2.2. История и археология,
научна специалност „История на България“

Данни за дисертанта

Мария Вълкова е родена на 12.09.1994 г. в град Враца, където завършва средно образование в Профилираната езикова гимназия "Йоан Екзарх". От 2013 г. продължава обучението си в Софийския университет "Св. Климент Охридски", където през 2017 г. с завършва с отличен успех като бакалавър по история, а на следващата година получава и магистърска степен по география. От 2019 г. е редовен докторант към Историческия факултет на Софийския университет и под научното ръководство на проф. дин Веселин Янчев работи върху темата на представената дисертация.

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд на Мария Вълкова „Андрей Тошев – държавник, дипломат, политик“ се състои от увод, три глави, заключение и библиография. Общият обем на работата, в която

е използвана класическа хронологична структура, е 375 страници. Текстът е изграден върху архивен материал от три архива, данни от спомени, дневници и периодичния печат, както и от съществуващата научна литература. Хронологическите граници на работата обхващат, както и логично при биография, целия жизнен път на Андрей Тошев.

Основното внимание на авторката е насочено към дипломатическата дейност на Тошев, която е пресъздавана върху основата на негови доклади от страните, в които е акредитиран като пълномощен министър. Използването на този метод съдържа в себе си риска от увличане в едно пресъздаване на събития и характеристики, които се съдържат в тези официални документи. Тоест в тях присъства в по-голяма степен погледа на самия Тошев, а не толкова очаквания аналитичен синтез през дистанцията на времето. В същото време добросъвестно и внимателно са представени отделните действия на българския дипломат по време на многобройните му дипломатически назначения на Балканите, а през Първата световна война и в столицата на съюзницата на България Австро-Унгария. Другият по-голям тематичен комплекс в предлаганата работа е в краткия период в средата на 30-те години на миналото столетие, когато Тошев за кратко време става министър председател. Животът и дейността му между края на войната и назначаването му за премиер – макар и в тези години както е посочено от Вълкова той да не заема официални длъжности – остава в тази дисертация практически неразкрито.

В първата глава на дисертацията под названието „От Стара Загора до Атина“ са описани основните моменти от живота на Тошев от раждането му до постъпване на дипломатическа служба. Семейната среда и условията за развитие са пресъздадени по неговите спомени. Като разглежда и първите

задгранични назначения на Тошев Вълкова използва модел, който върви като нишка през цялата работа, а именно да представя поредица събития най-вече в тяхната моментна конкретика без при това да се обръща особено внимание на по-широкия контекст на междудържавните отношения и на историческата обстановка. Писането на биография предполага не само задължителното издирване, систематизиране и анализ на емпиричен материал, директно свързан с разглежданата персона, но и разполагането му в конкретното исторически време. Смятам, че в тази насока авторката би могла на някои места да допълва картината с по-голям личен аналитичен принос. От друга страна добре се пресъздадени усилията на Тошев да информира българското правителство за случващото се в районите, които той наблюдава, за това как у младия дипломат се формират вижданията за необходимостта от реформи в Македония и Одринска Тракия и какви конкретно да бъдат те. Внимание заслужват също подробно представените сведения на Тошев за положението в районите, засегнати от Илинденско-Преображенското въстание, за българо-турските преговори от 1904 г.

Пресъздаването на интересното общуване на черногорския владетел и българския дипломат в Цетине, както и дейността на Тошев в Атина в условията на все-голямо нарастване на напрежението между балканските страни по македонския въпрос са сред достойнствата на тази първа глава. Въз основа на разгледаните доклади се вижда пътя, по който Тошев достига до извода си за насоките на българската политика – по националния въпрос да разчита основно на себе си. В допълнение към дипломатическите дейности, в тази глава на места се споменават преподавателската и научната дейност на Тошев, като това е направено механично и недостатъчно

задълбочено. Включително през този ранен период той е автор на редица публикации, които – както и цялата му значителна научна и публицистична дейност – можеше да бъдат представени и обобщени в по-широк, отколкото това е сторено в края на дисертацията. В края на главата липсва обобщение, което да изведе необходимите автори изводи за биографията на Андрей Тошев през разглеждания период.

Втората глава е озаглавена „От Независимостта до войните за национално обединение“, които също са част от тематичните проблеми, разгледани в нея. Тази част от работата представлява и ядрото на предлагания труд, обхващащо над 250 страници. На пръв поглед това създава впечатлението за известна количествена диспропорция в разпределението на главите, но тя е обусловена от самия характер на дейността на Тошев, тъй като обхваща най-активния период от неговата обществена дейност. Вълкова следва хронологически назначенията на дипломата, които го отвеждат в Белград, Цариград и Виена. Ролята на Тошев в това съдбоносно за България десетилетие в тези ключови с оглед на политическите събития столици е подробно представена. Описана е трудната обстановката, в която попада новия български пълномощен министър в Сърбия – от една страна двустранните отношения стават все по-напрегнати заради сръбските акции в Македония, а от друга е изложен и на личностни атака в сръбския печат, където неговата дотогавашна дейност му е спечелила противници. Вълкова проследява подробно всички действия на Тошев като се опира както върху докладите му до централата в София, така и на разказа на самия дипломат, описани в книгата му за Балканските войни и други източници. Докладите са предадени с голяма последователност, което действително от една страна дава възможност да се проследи отношението на Тошев към

събития и тенденции в балканската и европейска политика, помага да бъдат разбрани неговите позиции – например необходимостта България да разчита предимно на себе си, отхвърлянето на идеята за дележ на Македония. Погледнато от друг ъгъл увличането в подробности, предлагащи една гледна точка към вътрешно и външнополитически събития придава известна тежест на текста. В анализа на поведението и положението на Андрей Тошев по време на балканските войни Вълкова добре представя неговите виждания и призови за разумност, предупрежденията за поведението на Сърбия, соваките му между Белград и София. Една от тезите в тази глава е, че спрямо Тошев властта в София проявява неуважение или дори враждебност като не обръща внимание на мнението му или направо го държи в неведение по важни въпроси – при сключването на договора със Сърбия през 1912 г. или с Централните сили през 1915 г. Тази констатация според мен по-скоро отразява общия начин на действие, тъй като е практика най-важните решения да се взимат от тесен кръг в София, а и други пълномощни министри се оплакват от същото (например Стоян Данев при престоя му в Лондон през есента на 1912).

Изчерпателно Вълкова разглежда процесите около назначаването и дейността на Тошев в Цариград както около преговорите за двустранен съюз с Турция, така и в началото на Първата световна война, когато се решава въпроса за българския неутралитет. Въз основа на проучения материал е направен извода, че мандатът му в турската столица е успешен, както и че въпреки че не споделя напълно мнението на София, той действа лоялно и в унисон с курса, който му е зададен. Оценките за Васил Радославов като източник на раздор напротив имат нужда от по-солидна обосновка. Дейността на Тошев във Виена (и Берн) по време на Първата световна война

отново са отличава с висок професионализъм и политическа прозорливост. Подробното представяне на тази част от биографията на българския дипломат както и издирването, проучването и систематизирането в научен текст на докладите на Андрей Тошев е принос на тази дисертация.

Третата глава на предложения труд „Извън политиката и в центъра на политиката“ в композиционно-структурно отношение страда от известна неравномерност. Акцентът в нея е върху времето, когато е Андрей Тошев е министър-председател през 1935 г., което е разбираемо, но както бе посочено за период от 15 години текстът не съдържа почти никакви данни, което при биографичен труд прави впечатление, още повече, че всички други периоди са изчерпателно развити. Също така, макар в случая очевидно да става дума за политическа биография, известно вплитане на личния живот на Тошев би придало допълнителна завършеност на образа.

В същинската част от тази глава е направен преглед на събитията, които довеждат до съставянето на кабинета Тошев. Подробно са описани процесите около назначаването и личния състав на кабинета, препотвърдена е линията от историографията защо е избран точно той за министър-председател – авторитетна, позната и необвързана фигура. Характеристика на министрите, както и на вътрешната (включително крайно подробно на конституционните проекти) и външната политика на този останал половин година на власт кабинет допълват текста. Авторката познава литературата и борави свободно с източниците, за да създаде една вече позната цялостна картина на кабинета на Тошев, чиято личност обаче някак си се губи в хода на повествованието. Изводите на Вълкова, че и в това си начинание, както преди на дипломатическите постове, Андрей Тошев се справя с успех, са

обосновани и произтичат логично от анализирания материал. И в тази глава, както и в другите две, засиленото посочване в бележките под линия на биографични данни за споменатите в текста лица раздува ненужно научния апарат и обърква на места с преплитане с цитираните извори. Бих препоръчал тук по-обмислена систематичност с оглед гладкото възприемане на текста. В същото време трябва да се подчертае, че дисертацията е написана на отличен език, с добър стил, съчетаващ научния стил с достъпната рецепция.

Автореферат и публикации

Авторефератът е с обем от 23 страници и обективно отразява съдържанието и изводите в дисертационния труд. Изброените приноси моменти на изследването би могло да бъдат по-отчетливо обособени. Посочените три научни публикации в периода на докторантурата отговарят на минималните национални изисквания.

Данни за плагиатство

Не се откриват данни за плагиатство.

Заклучение

В заключително обобщение смятам, че представеният дисертационен труд „Андрей Тошев – държавник, дипломат, политик“ отговаря на формалните критерии и показатели, темата е значима и кандидатката се е справила със задачата си за научно систематизиране на материала, поради което ще гласувам „За“ присъждането на Мария Вълкова на образователната и научна степен „доктор“.